

УДК 347.9

DOI 10.37749/2308-9636-2021-3(219)-1

Л. В. Орел,доктор юридичних наук,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗДОБУТКИ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІСТИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ ЩОДО СУДОВОЇ РЕФОРМИ

У статті розглядаються досягнення та проблеми цивілістичної науки та практики щодо судової реформи. Судова гілка влади в Україні втратила довіру, що підтверджується статистичними даними Європейського Суду з прав людини. Ситуація мала покращитися через проведення судової реформи, оновлення судової системи планувалося у тому числі за рахунок науковців.

Автор досліджує результат такого оновлення щодо Касаційного цивільного суду в складі нового Верховного Суду. До нього, як показує дослідник, не ввійшло жодного доктора наук як незалежного науковця. Сподівання на ґрунтовну зміну системи в плані цивільного судочинства поклялася всього лише на 3 людей з науки та 2 адвокатів, решта 25 — судді зі старої системи. Це дає підстави вважати, що нові в судовій системі люди чисельністю 5 голосів, які перебувають у меншості, не можуть докорінно змінити цивільну судову практику.

Ключові слова: *судова реформа, цивілістична наука, Верховний Суд, Касаційний цивільний суд.*

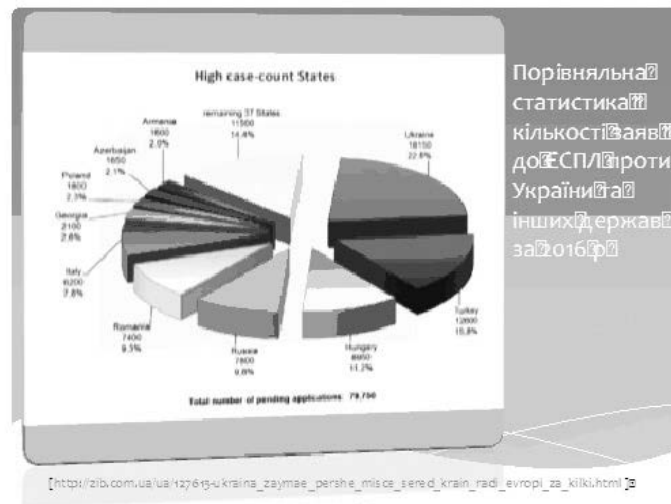
Загальновідомо, що судова гілка влади за останні роки втратила довіру у населення України. Підтвердженням цього є також статистика Європейського Суду з прав людини, яка свідчить про неспроможність українських судів впоратися із завданням захисту прав українців, адже, як ми знаємо, до цього суду громадяни можуть звертатися за захистом лише після того, як використали своє право на звернення до вітчизняних судів. Це вкотре свідчить про неефективність роботи судів України.

Підсумок минулих років дає нам відомості про те, що Україна посідає одне з перших місць серед всіх країн Ради Європи за кількістю заяв, які перебувають на розгляді в Європейському Суді з прав людини (далі — ЄСПЛ). Станом на кінець 2016 р. Україна зайняла перше місце серед усіх країн Ради Європи за кількістю заяв, що перебували на розгляді. У

2016 р. в установу надійшло 18 150 заяв проти України, що на 4 300 більше, ніж у 2015 р. Станом на 31 січня 2017 р. на розгляді в ЄСПЛ перебувало 84 300 скарг, з яких 18 650 подано проти нашої держави [1].

Також для об'єктивнішої оцінки ситуації слід навести дані щодо рішень ЄСПЛ. З 1997 р. (дати ратифікації Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) до 2016 р. стосовно України ухвалено 1 126 рішень. Водночас за період з 1959 до 2016 рр. ЄСПЛ виніс 19 570 рішень щодо 47 країн. Ці статистичні дані свідчать про те, що в Україні не покращала ситуація з дотриманням і захистом прав людини. Навпаки, ситуація значно погіршилася, у зв'язку із чим значно зросло навантаження на ЄСПЛ, що позначається на процесі розгляду ним заяв [2].

Дані за 2016 р.

Сподівання на вирішення проблеми щодо судів України дало громадянам проведення судової реформи, яка стартувала кілька років назад та мала здійснюватися відповідно до нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р., який передбачив оновлення суддівського корпусу за рахунок «нових облич», а також уможливив прийняття до їх лав людей з поза судової системи, зокрема науковців та адвокатів.

Особливо радувала можливість оновлення вищих органів судової влади за рахунок людей, які з судами мали досить віддалену співпрацю, тобто науковців. Вперше в історії України Закон дозволив науковцям вступити до лав суддів вищої інстанції. Відповідно до цього Закону суддею Верховного Суду може стати громадянин України 30–65 річного віку з юридичною освітою, науковим ступенем у сфері права та стажем наукової роботи щонайменше десять років [3; ст. 38, 69]. Такий задум повинен був також сприяти удосконаленню судової практики та створенню чітких правових позицій державного масштабу.

Втілення реформи в реалізацію стартувало 5 років назад з оголошення конкурсу на зайняття посад суддів Верховного Суду. Науковці у сфері цивільного права

отримали потенційну можливість впровадити свої наукові розробки, над якими вони працювали не менше 10 років у судову практику, якщо б пройшли до Касаційного цивільного суду Верховного Суду в кількості хоча б 1/3 складу.

Про участь у даному конкурсі заявили 37 науковців, серед яких 8 докторів юридичних наук. З цих 37 осіб майже половина — 16 науковців — не було допущено до здачі кваліфікаційних іспитів. Всього 1 конкурсант вибув після першого іспиту (результати оприлюднені в той же день, роботи перевірялись в присутності спостерігачів та преси, не склав тести лише один доктор наук). Зате аж 12 науковців одразу вибули після другого іспиту (написання рішення). На цьому етапі відсіяли всіх докторів наук, що претендували на посади суддів Касаційного цивільного суду. Відбулося затягування процесу оцінювання робіт, результати оприлюднили аж через 37 днів [4], що дає підстави сумніватися в об'єктивному відборі кандидатів.

Лише 8 конкурсантів «з науки» перейшли до етапу (що становить 1/3 складу науковців), під час якого перевірялися особисті морально-психологічні якості майбутніх суддів, які були проголошені ос-

новною складовою характеристики майбутніх суддів нового Верховного Суду. Бали за результати морально-психологічного тестування окремо не оприлюднили (на відміну від 1-го етапу оцінювання

майбутніх суддів), лише після співбесіди з Вищою кваліфікаційною комісією України виклали загальний підсумок включно з співбесідою.

Дані, що публічно показала ВККС [5]

Насправді до Касаційного цивільного суду Верховного Суду потрапило три науковці на тридцять місць:

— Гудима Дмитро Анатолійович, доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету ЛНУ імені Івана Франка (тема дисертації 2008 р. з філософії права «Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження»);

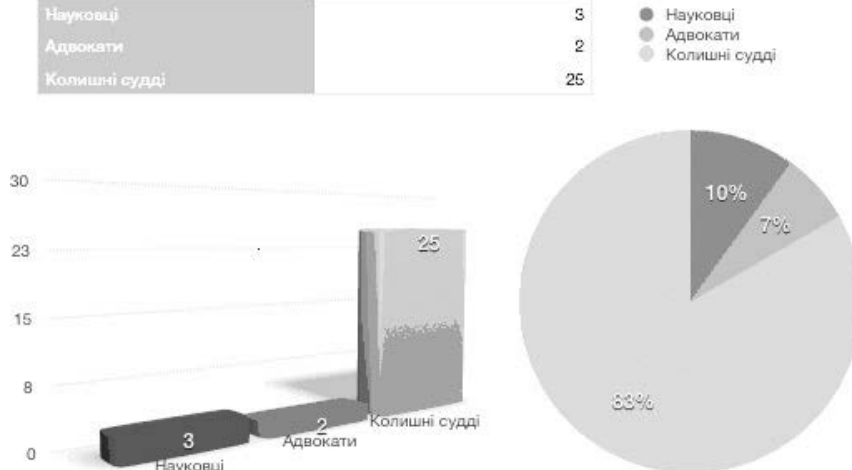
— Черняк Юлія Валеріївна, доцент кафедри міжнародного приватного права

ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка (тема дисертації 2006 р. з міжнародного приватного права «Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України»);

— Крат Василь Іванович, доцент кафедри цивільного права № 1 НЮУУ імені Ярослава Мудрого (тема дисертації 2008 р. з цивільного права і процесу «Переважні права: цивільно-правовий аспект»).

Науковці у Касаційному цивільному суді

СКЛАД СУДУ	Кількість людей
Науковці	3
Адвокати	2
Колишні судді	25

Отже, до Касаційного цивільного суду в складі нового Верховного Суду не ввійшло жодного доктора наук, як незалежного науковця. Сподівання на ґрунтовну зміну системи в плані цивільного судочинства покладалося всього лише на 3 людей з науки (їх наукові дослідження, а саме кандидатські дисертації присвячені: цивільному праву в одного науковця; міжнародному приватному пра-

ву — в іншого; філософії права — в третього), 2 адвокати, решта 25 — судді зі старої системи (Вища рада правосуддя забракувала ще 2 кандидатів). Складно повірити в те, що нові в судовій системі люди чисельністю 5 голосів, які перебувають у меншості, можуть докорінно змінити цивільну судову практику.

Список використаної літератури

1. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>.
2. Льошенко О. Україна займає перше місце серед країн Ради Європи за кількістю скарг, що перебувають на розгляді в ЄСПЛ // Закон і бізнес, 2017. Вип. 7. (18.02.2017 р.) URL: http://zib.com.ua/ua/127613-ukraina_zaymae_pershe_misce_sered_krain_radi_evropi_za_kilki.html.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
4. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/archive/>; URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/520-kandidatiw-na-posadi-suddiv-wierchowного-sudu-wikonali-praktitichnie-zawdannia/>; URL: [https://vkksu.gov.ua/ua/news/piersonifikowani-riezultati-praktitichного-zawdannia/](https://vkksu.gov.ua/ua/news/piersonifikowani-riezultati-praktitichного-zawdannia-/).
5. URL: <http://aphd.ua/naukovi-stupeni-suddiv-novoho-verkhovного-sudu-ukrany/>.

References

1. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>.
2. Lyoshenko O. Ukraine ranks first among the countries of the Council of Europe for several complaints reviewed by the ECtHR // Law and Business, 2017. Issue 7. (February 18, 2017). URL: http://zib.com.ua/ua/127613-ukraina_zaymae_pershe_misce_sered_krain_radi_evropi_za_kilki.html.

3. The Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine of June 2, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

4. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/archive/>; URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/520-kandidatiw-na-posadi-suddiw-wierchownogo-sudu-wikonali-praktitchnie-zawdannia/>; URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/piersonifikowani-riezultati-praktitchnogo-zawdannia-/>.

5. URL: <http://aphd.ua/naukovi-stupeni-suddiv-novoho-verkhovnoho-sudu-ukrany/>.

Орел Л. В. Достижения и проблемы современной гражданско-правовой науки и практики относительно судебной реформы.

В статье рассматриваются достижения и проблемы гражданско-правовой науки и практики по судебной реформе. Судебная ветвь власти в Украине потеряла доверие, что подтверждается статистическими данными Европейского Суда по правам человека. Ситуация должна была улучшиться через проведение судебной реформы, обновление судебной системы планировалось в том числе за счет ученых.

Автор исследует результат такого обновления касательно Кассационного гражданского суда в составе нового Верховного Суда. К нему, как показывает исследователь, не вошло ни одного доктора наук, как независимого ученого. Надежды на основательную смену системы в плане гражданского судопроизводства положила всего лишь на 3 человек по науке и 2 адвокатов, остальные 25 — судьи из старой системы. Это дает основания полагать, что новые в судебной системе люди численностью 5 голосов, находящиеся в меньшинстве, не могут в корне изменить гражданскую судебную практику.

Ключевые слова: судебная реформа, гражданско-правовая наука, Верховный Суд, Кассационный гражданский суд.

Orel L. V. Achievement and problems of modern civilian science and practice on judicial reform.

The judiciary has lost confidence in the population of Ukraine. This is also confirmed by the statistics of the European Court of Human Rights, as Ukraine ranks one of the first countries in the Council of Europe in the number of applications pending before it.

Hopes for a solution to Ukraine's courts have given citizens judicial reform, which began several years ago and was to renew the judiciary at the expense of «new faces», people from outside the judiciary, including academics and lawyers. The entry of scholars into the judiciary should also have contributed to the improvement of judicial practice and the creation of clear legal positions on a national scale, if they had passed to the Civil Court of Cassation of the Supreme Court in the amount of at least 1/3 of the composition.

37 scientists, including 8 doctors of law, have applied to participate in this competition. Of these, 16 scientists were not allowed to take the qualifying exams, then only 1 dropped out after the first exam (the results were published on the same day, the works were checked in the presence of observers and the press). However, as many as 12 scientists dropped out immediately after the second exam: all doctors of science who applied for the positions of judges of the Civil Court of Cassation were eliminated. The process of evaluating the works was delayed, the results were published only after 37 days, which gives grounds to doubt the objective selection of candidates.

The Civil Court of Cassation did not include any doctor of sciences as an independent scientist in the new Supreme Court. The hope for a fundamental change in the system in terms of civil justice relied on only 3 people from science (candidates of science), 2 lawyers, the remaining 25 — judges from the old system. It is hard to believe that new people in the judiciary with 5 votes, who are in the minority, can radically change civil jurisprudence.

Key words: judicial reform, civil science, Supreme Court, Civil Court of Cassation.